

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кротенко В. І. Загальна характеристика дітей із затримкою психічного розвитку / В. І. Кротенко, М. О. Оробей // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. – 2014. – Вип. 26. – С. 338 – 341.
2. Власова Т. А. Дети с задержкой психического развития / Т. А. Власова, В. И. Лубовський – М. : Педагогика, 1984. – С. 184.
3. Марковская И. Ф. Задержка психического развития у детей. Клиническая и нейропсихологическая диагностика / И. Ф. Марковская. – М., 1993. – С. 127-138.
4. Мальцева Е. В. Особенности нарушения речи у детей с задержкой психического развития // Дефектология. – 1990. – № 6. – С. 10-17.
5. Лалаева Р. И. Нарушения речи и их коррекция у детей с задержкой психического развития: учеб. пособие для вузов / Р. И. Лалаева, Н. В. Серебрякова, С. В. Зорина. – М. : гуманитарный изд. центр ВЛАДОС, 2003.
6. Уленкова У. В. Шестилетние дети с задержкой психического развития / У. В. Уленкова. – М. : Педагогика, 1990. – С. 184.

УДК 376.1-056.264

А. І. Кравченко*кандидат педагогічних наук, професор
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка***Т. Л. Булашенко***магістрант спеціальності
Спеціальна освіта
(Логопедія. Спеціальна психологія)
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка***ЛОГОПЕДИЧНА РОБОТА З
ДОРΟΣЛИМИ**

Статтю присвячено проблемі логопедичної роботи з дорослими людьми. Розглядаються питання корекції порушень звуковимови у даній категорії осіб.

Стаття посвячена проблемі логопедичної роботи со взрослыми людьми. Рассматриваются вопросы коррекции нарушений звукопроизношения у людей данной категории.

The article is devoted to the problem of speech therapist work with adult people. The issues of correction of violations of sound transmission in this category of persons are considered.

Ключові слова: логопедична робота, дорослі, звуковимова, артикуляція, дикція.

Ключевые слова: логопедическая работа, взрослые, звукопроизношение, артикуляция, дикция.

Key words: speech therapy work, adults, sound pronunciation, articulation, diction.

Постановка проблеми. Мовлення – найважливіший засіб людського спілкування. Життя вимагає, щоб ми говорили правильно, доступно, виразно. Красиве, правильне мовлення справляє велике враження на аудиторію.

Без сумніву, вільне володіння мовою і вміння правильно і переконливо говорити дозволить кожному набути впевненості та стати розкутим і товариським. Тільки людина, що добре володіє мовленням, може досягти успіхів у житті. Але для цього треба систематично працювати, розвиваючи необхідні навички [1, с. 64].

Своєчасно не виправлені порушення мовлення можуть залишитися на все життя. Нерідко вони зустрічаються і у дорослих. Порушення мовлення закріплюються, і люди перестають їх помічати. Є думка, що виправити недоліки вимови і порушення мовлення в дорослому віці неможливо. Проте це твердження не вірне. Приклавши деякі зусилля і звернувшись до логопеда, дорослий може поліпшити своє мовлення і усунути порушення вимови.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На необхідність корекції та розвитку мовлення дорослих указували багато відомих науковців: І. Абелева, Л. Андропова, Л. Голубєва, А. Євгенова, М. Кисельова, А. Лубенська, М. Мерліс, М. Хватцев, А. Шембель, В. Шкловський та інші [2, с. 101].

У процесі дослідження ми зафіксували зростання впродовж останнього десятиріччя інтересу вчених до проблеми організації логопедичної роботи з усунення недоліків усного мовлення в підлітків і дорослих, про що свідчать праці Л. Беякової, Л. Волкової, Л. Міссуловіна, С. Каховської, Ю. Некрасової та багатьох інших.

Дослідження ведуться в контексті теорії та практики особистісного становлення, психолого-лінгвістичних основ формування мови і мовлення людини з

метою виявлення, подолання і попередження порушень мовлення в дітей і дорослих засобами спеціального навчання і виховання, що зумовлюють розробку методів і прийомів їх усунення. Методично виправданими нам здаються шляхи пошуку методики логопедичної корекції правильної звуковимови в дорослих, що в сучасний період недостатньо розроблені.

Мета статті – висвітлити особливості логопедичної роботи з дорослими.

Виклад основного матеріалу дослідження. У логопедичному процесі, цілеспрямованому і тривалому, виділяються наступні етапи [2]:

Діагностика (обстеження, виявлення мовленнєвих порушень, розробка індивідуальної програми з корекції).

Корекція – мотивування, підготовка органів артикуляції, відпрацювання правильного мовленнєвого дихання, постановка звуків, автоматизація звуків в самостійному мовленні, диференціація звуків, що змішуються.

Оцінка і контроль – оцінка динаміки в навчанні, перевірка відсутності рецидивів.

Але не тільки заняття з логопедом допоможуть поліпшити мовлення дорослого. Самостійна робота не менш важлива для виправлення мовленнєвих порушень.

Щоб опанувати гарною дикцією, необхідно перш за все зміцнити м'язи язика, губ і нижньої щелепи, налагодити правильне мовленнєве дихання. Для цього використовуються спеціальні вправи.

Мовленнєве дихання.

Правильне мовленнєве дихання є основою усного мовлення. Воно забезпечує нормальне голосо- і звукоутворення, зберігає плавність і музичальність мовлення [2, с. 126].

Дикція.

Під дикцією розуміється зрозуміла, ясна і чітка вимова всіх звуків рідної мови з правильною їх артикуляцією при чіткому і виразному вимовленні слів і фраз [4, с. 76].

Чітке і ясне промовляння слів забезпечується за рахунок правильної артикуляції кожного звуку, і перш за все вміння в процесі мовлення вільно і

досить широко відкривати рот. При погано відкритому роті звуки вимовляються як би крізь зуби. Для розвитку рухливості м'язів нижньої щелепи, вміння досить широко відкривати рот в процесі мовлення використовуються спеціальні вправи.

Рухливість губ.

При млявості та недостатньої рухливості губ страждає чіткість і ясність вимови багатьох голосних і приголосних звуків. Так, для вимовляння звуку [y] (ю) потрібно витягнути губи вперед трубочкою, для [o] (йо) – округлити губи, для [с, з] – розтягнути губи в посмішці тощо. Для розвитку губ корисно використовувати такі вправи:

- ✓ Артикуляційна вправа «Гребінець». Нижніми зубками «розчесати» верхню губу, а потім верхніми зубками – нижню. Рахунок: 1-2.
- ✓ Артикуляційна вправа «Каченя». Випнути губи вперед, розтягнуті, неначе в посмішці. Рахунок: 1-2-3-4-5-6-7-8-9-10.
- ✓ Артикуляційна вправа «Вареник». Витягнути губи, як у попередній вправі. Промасажувати їх, щипаючи пучками пальців, неначе зліплювати вареник. Рахунок: 1-2-3-4-5-6-7-8-9-10.
- ✓ Артикуляційна вправа «Кролик». Підняти верхню губу, оголивши верхні зуби. Рахунок: 1-2.
- ✓ Артикуляційна вправа «Мавпеня». Витягнути назовні нижню губу так, щоб оголилися зуби. Рахунок: 1-2.
- ✓ Артикуляційна вправа «Парканчик». Зімкнути верхні і нижні зуби, посміхнутися, повністю оголивши їх. Рахунок: 1-2-3-4-5-6-7-8-9-10.
- ✓ Артикуляційна вправа «Хоботок». Варіант 1. Витягнути трубочкою напружені й зімкнені губи. Утримувати під рахунок: 1-2-3-4-5-6-7-8-9-10. Варіант 2. Випнути губи трубочкою, а потім розслабити їх у легкій посмішці. Рахунок: 1-2 [2, с. 235].

Розвиток м'язів язика.

Язик бере активну участь в утворенні більшості звуків мови. Від його роботи багато в чому залежить виразність мовлення. Особливі труднощі виникають при вимові слів зі збігом приголосних, коли необхідно швидко перемкнути рух язика з одного положення на

інше. Для зміцнення м'язів язика, поліпшення його рухливості та переключення, перед тим як використовувати вправи з вимови звуків, слів і фраз зі збігом приголосних, необхідно чітко відпрацювати наступні рухи [2].

Вправи в чіткості вимовлення слів зі збігом приголосних звуків. Прочитати вголос слова зі збігом двох, трьох і чотирьох приголосних звуків: вхід, вкласти, поклажа, турист, карта, клумба, служба, хвіст, змахнути, зметкувати, зібрати, плотва, штамп, прищ, пихатий, взвод, вплав, впести, вправити, зрушити, іскра, полотно, погляд, гротескний, груздь, застелити, мить, згладити, правець, правець, стовбур, яструб, багаття, шпроти, спливти, розкрити, здравниця, сутичка, зустріти, наглядач, обмундирування, острашка, друшляк, мандрівка, транскрипція; вимовляти їх на одному видиху. Дотримуватися плавності та злитості їх вимови.

Подальше закріплення гарної дикції здійснюється під час читання вголос поетичних і прозових текстів. При цьому спочатку деякий час необхідно продовжувати стежити за роботою губ, язика, нижньої щелепи, за виразною вимовою голосних звуків (наголошених і ненаголошених), за чітким вимовленням приголосних, але не допускати при цьому посиленої або підкресленої їх вимови.

Кожна вправа відпрацьовується до тих пір, поки вона не буде виконуватися легко і вільно, без особливого напруження. При роботі над дикцією необхідно враховувати правильне використання мовленнєвого дихання і голосу. Так, при вимові скоромовок необхідно правильно доносити їх зміст, доречно робити паузи, своєчасно брати повітря [3, с. 48-56].

Заняття з відпрацювання чіткої дикції проводяться щодня по 10-15 хвилин. Перехід до наступної вправи здійснюється тільки після того, як буде достатньо чітко відпрацьована попередня.

Вправи для чіткості та ясності вимовлення звуків і слів у фразовому мовленні. Для відпрацювання чіткості та ясності вимови приголосних звуків і слів корисно використовувати скоромовки, які побудовані на поєднанні приголосних звуків, важких для вимови. Читання скоромовок слід починати в повільному

темпі, чітко вимовляючи при цьому кожне слово і кожен звук. Поступово необхідно прискорювати темп, але стежити за тим, щоб чіткість і ясність вимови не знижувалася [4, с. 66-68].

У логопедичній роботі з дорослими, які мають порушення мовлення, слід дотримуватися поставлених вимог. Лише за цієї умови, ми можемо передбачити, що логопедична корекція буде мати позитивний і досить швидкий результат, тобто недоліки мовлення поступово будуть усуватися, і людина зможе відчувати себе повноцінною особистістю.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Виходячи з вищесказаного, ми можемо зробити висновок, що для успішної адаптації особистості у суспільстві необхідний високий рівень розвитку комунікативних можливостей, а отже і правильна та чиста звуковимова. Інколи дорослі також потребують логопедичної допомоги. Перспективу подальших розвідок вбачаємо у розробці методики подолання мовленнєвих порушень у дорослих в умовах Науково-практичного центру.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Психологічний довідник учителя. У 4-х книгах [упоряд. В. Андрієвська] / за заг. ред. С. Максименка. – К. : Главник, 2005. – Кн. 2. – 2005. – 112 с.
2. Логопедия : учебник [для студ. дефектол. фак. педвузов] / под ред. Л. С. Волковой, С. Н. Шаховской. – М. : Владос, 1999. – 680 с.
3. Томан І. Мистецтво говорити / І. Томан. – К. : Видавництво політичної літератури України, 1986. – 128 с.
4. Чихаев В. П. Техника речи учителя / В. П. Чихаев, Е. А. Ларинова. – М., 1986. – 208 с.